

ПРО ГНІЗДУВАННЯ МАНДАРИНКИ (*AIX GALERICULATA*) НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

О.М. Фалько¹, Ю.О. Андрущенко²

¹ Азово-Чорноморська орнітологічна робоча група; вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл., 72312, Україна
Azov-Black Sea Ornithological Working Group; Hetmanska str., 20, Melitopol, Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

² Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України, Лабораторія орнітології півдня України;
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл., 72312, Україна

Schmalhausen Institute of Zoology NAS of Ukraine, Laboratory of Ornithology of the South of Ukraine;
Hetmanska str., 20, Melitopol, Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

✉ Ю.О. Андрущенко (Yu.O. Andryushchenko), e-mail: anthropoides73@gmail.com

📄 Yuriy Andryushchenko <https://orcid.org/0000-0002-7731-1734>

About breeding of the Mandarin Duck (*Aix galericulata*) in the south of Ukraine. - O.M. Falko, Yu.O. Andryushchenko. - Berkut. 31 (1-2).

2022. - We observed males and females with breeding behaviour and later two broods (chicks at the age of 8-10 and 15 days) in the Vyrva tract on the Dnipro river within the city of Zaporizhzhia. Nesting of at least 2-3 pairs is supposed here. Mandarin Ducks can nest also in other suitable places on the Dnipro. [Ukrainian].

Key words: Zaporizhzhia, distribution, breeding, nesting, habitat, brood.

На підставі спостережень мандаринок обох статей із гніздовою поведінкою та виводків припускається гніздування щонайменше 2-3 пар у р. Вирва в Запоріжжі. Можливе гніздування і в інших місцях на Дніпрі.

Ключові слова: м. Запоріжжя, поширення, розмноження, гніздовий біотоп, виводок.

Природний ареал мандаринки (*Aix galericulata*) охоплює Східну Азію – Далекий Схід Росії, Північно-Східний Китай, північ Кореї, а також Японію і Тайвань, де цей вид є осілим. З середини XVIII ст. цю качку почали інтродукувати у Великобританії, де у XX ст. вона утворила стійку вільну популяцію (Davies, 1988). Поступово вид почав заселяти й інші країни Європи і у XXI ст. його гніздовий ареал вже частково або повністю охоплював Великобританію, Францію, Бельгію, Нідерланди, Німеччину, Швейцарію, Австрію, Словенію, Чехію, схід Ірландії, північ Італії, захід Словаччини, ймовірно Фінляндію (Woodward, 2020). З 2001 р. спорадично гніздиться в Польщі (Cierplikowski et al., 2013).

З часом, особливо в останні роки, мандаринку почали реєструвати і в різних частинах України, щоправда, переважно в холодну пору року – з жовтня до березня включно. Зокрема, за даними з сайту «Птахи України»¹, цей вид спостерігали: на Прикарпатті – у Львові 10.11.2018 р. (П. Гринюк) та Івано-Франківську 2.02.2021 р. (О. Заболотний); у Північно-Західному Причорномор'ї – в Одесі 9.03.2019 р. (Ю. Кордуль); на півночі країни – південніше Житомира у смт Новогуївинське 2.03.2019 р. (О. Марцун); але найбільше у Подніпров'ї – на Київському водосховищі 2.10.2021 р. і південніше Київської ГЕС 11.10.2020 р. (А. Фоміна), у Києві 11.10.2020 р. (О. Сапуга), 13.10.2020 р. (В. Руденко), 21.11.2020 р. (О. Комаровський), 21.01.2022 р. (А. Фоміна), 6-9.02.2022 р. (А. Журавель, Д. Петриченко, О. Маховська, І. Кисельова та Т. Тесьолкіна), у Черкасах 24.12.2018 р. (О. Ралдугіна), у Дніпрі 16.01.2017 р. (Ю. Мухін) і в Запоріжжі 21.01.2021 р. (С. Козодавов). Також, щонайменше 7 мандаринок спостерігали у Запоріжжі в січні 2021 р.² Крім того, південніше Запоріжжя у заплаві Дніпра між селами Кушугум

і Малокатеринівка у грудні 2021 р. мисливці випадково вполювали мандаринку, що за наданою ними неякісною фотографією була або молодою особиною, або самкою.

У гніздовий період мандаринок бачили в Запоріжжі: декілька разів весною й літом 2021 р. (В.В. Кеменов, особ. повід.) і 1.08.2022 р. (спостереження В. Мерзлікіна)³. Зокрема, весною 2021 р. в районі урочища Вирва в м. Запоріжжя спостерігали пари зі шлюбною поведінкою, але факт гніздування не було підтверджено знахідкою виводків. Пізніше птахи регулярно траплялися тут до весни 2022 р. (В.В. Кеменов, особ. повід.). У 2022 р. дві пари мандаринок гніздилися на одному з озер в м. Івано-Франківськ (Н.В. Пряткіна, особ. повід.).

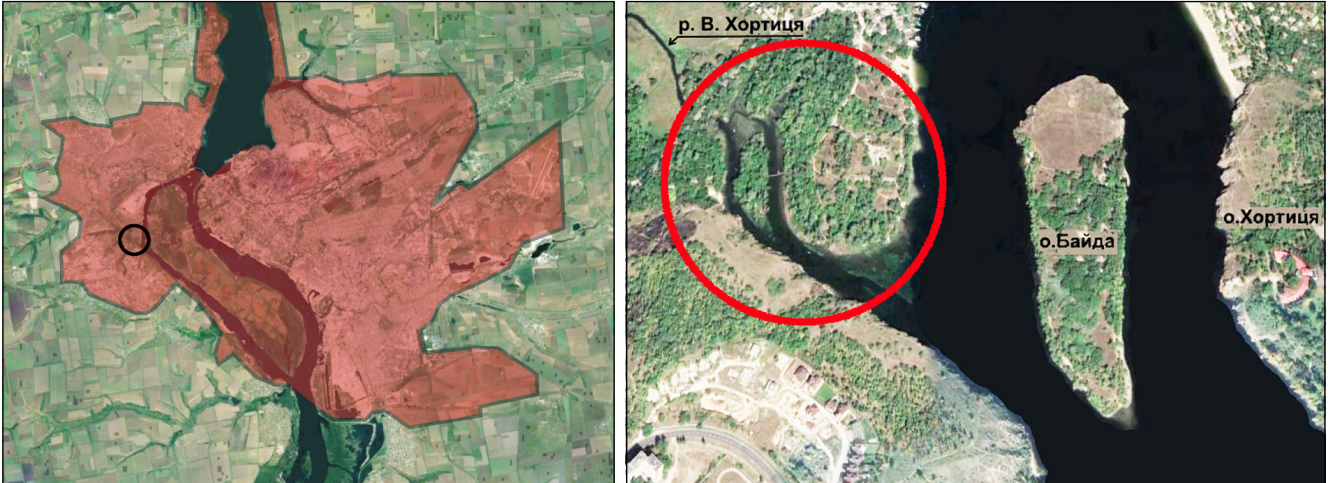
На думку багатьох науковців, більшість мандаринок є втікачами з зоопарків та різноманітних зоологічних куточків. Принаймні, за опитуванням орнітологів, аматорів та мисливців, очевидно, саме такі птахи в останні роки регулярно трапляються у Львові (А.А. Бокотей, особ. повід.) та Києві (С.В. Домашевський, особ. повід.).

Мандаринка є моногамним видом, тому впродовж періоду залиць, пошуків місця для гнізда та відкладання яєць самець тримається разом із самкою, і тільки з початком насиджування кладки полишає її, об'єднується у зграйки з іншими самцями й кочує поза гніздовими оселищами. Кладка складається з 9-12 яєць, які впродовж 28-30 днів насиджує виключно самка. Через 40-45 діб після вилуплення каченята здатні літати й виводки об'єднуються у зграї та починають кочувати. Статевозрілими мандаринки стають у віці одного року (Johnsgard, 2010). Період гніздування в Маньчжурії триває з кінця квітня до липня (Johnsgard, 2010), у Великобританії – з березня до червня (Davies, 1988), а в Україні, за 30-річним досвідом утримання напіввільних птахів на півночі Криму, – теж

¹ <https://www.uabirds.org/v2taxgal.php?s=1499&l=ru&p=0>

² <http://iz.com.ua/zaporoje/v-zaporozhe-na-dnepre-zimuyut-ekzoticheskie-ptitsyi-foto>

³ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0T7nYq6TFJ72pBvqWBDKfAkZLSc9cCvCSZWD5uuTRBXSRY12J6gM4RQAu9uQMPGol&id=100001738780683

Урочище Вирва в м. Запоріжжя – місце спостереження мандаринки у травні – липні 2022 р. (обведене колом).
The tract Virva in Zaporizhzhya – the place of observation of Mandarin Duck in May – July 2022 (circled).

із кінця березня до червня (М.Г. Арсієвич, особ. повід.). Гнізда мандаринки влаштовує в дуплах старих дерев на висоті до 10 м від поверхні землі. Основними гніздовими біотопами є річкові долини з лісистими острівцями, лісові озера з порослими вербами (*Salix* spp.) берегами, невеликі лісові водойми та болота з очеретяними заростями й відкритими плесами, оточеними широколистяними деревами (Johnsgard, 2010). У Східній Азії вид здебільшого гніздиться у природних місцевостях, а в європейському ареалі для гніздування зазвичай обирає більш відкриті антропогенні оселища, переважно узлісся штучних лісів та інших деревних насаджень по берегах річок, озер, штучних водойм та по краях заплавлених луків (Madge, Burn, 1987).

Ми регулярно спостерігали мандаринок у 2022 р. в ур. Вирва на правому березі Дніпра в межах м. Запоріжжя (рис.). Урочище охоплює невелику мілководну затоку Дніпра у гирлі р. Верхня Хортиця з крутими, переважно гранітними, схилами та прилегле узбережжя між нею та о. Байда. Схили й береги затоки вкриті деревною рослинністю, вздовж води переважають великі дуплисті тополі чорні (*Populus nigra*) та верби білі (*Salix alba*), а краї берега й мілководдя уздовж нього – надводною трав'яною рослинністю. Переважає куга озерна (*Schoenoplectus lacustris*), також є окремі невеликі зарості рогозу широколистого (*Typha latifolia*) та очерету (*Phragmites australis*).

Всього з середини травня до середини жовтня 2022 р. мандаринок у зазначеному місці бачили 10 разів (табл.). У травні ще спостерігалася шлюбна поведінка – самці переслідували самок, як на воді та суходолі, так і в польоті. У цей період за чисельністю переважали самці – зустрічали до 6 особин одночасно, що, очевидно, свідчило про розподіл більшості самок по гніздових територіях і насиджування ними кладок. У червні бачили лише одного самця, мабуть через те, що інші до того часу вже кудись відкочували. А з кінця цього місяця почали траплятися й молоді птахи, чисельність яких у липні сягала до 8 особин в одній зграї. Привертало увагу те, що у другій половині липня спостерігалися як уже льотні молоді особини, так і виводки з приблизно 8–10-денними та 15-денними каченятами (є фото). Очевидно, вони вивелися з повторних

кладок, які мандаринки відклали лише на початку червня, після попереднього невдалого гніздування в кінці березня – травні.

У цілому, мандаринки були не полохливими і, зокрема, досить толерантно сприймали присутність людей. У травні вони підпускали людей на відстань до 20 м, як на воді, так і на суходолі. У липні дорослі самки з виводками також трималися від людей не ближче 15–20 м, а каченята навіть підпливали на відстань до 3–4 м. Однак, у разі потенційної небезпеки, мандаринки активно захищають виводки, як це спостерігалось наприкінці липня, коли самка з гучними криками налітала на квака (*Nycticorax nycticorax*), який сидів на гілці куща над каченятами, що плавали, клювала і біла його крилами, поки той не ретирувався.

Таким чином, за чисельністю, статтю та віком мандаринок, що нами спостерігалися у травні – жовтні 2022 р., а також за їх поведінкою, зокрема, за відвідуванням гніздопридатних оселищ (заростей старих дуплястих дерев уздовж мілководь), можна констатувати факт гніздування зазначеного виду в українському Подніпров'ї, принаймні в районі м. Запоріжжя. У районі ур. Вирва може гніздитися щонайменше 2–3 пари. Найбільш вірогідні місця її гніздування наявні не тільки в зазначеному урочищі, а й у прилеглий частині долини р. Верхня Хортиця, а також на о. Байда та на узбережжі о. Хортиця. Принаймні, про це додатково свідчить і згадана вище зустріч В. Мерзлікіним одного самця у шлюбному оперенні між островами Байда й Хортиця 1.08.2022 р.³ Виходячи з наведеного, можна припускати гніздування мандаринки і в інших гніздопридатних місцях долини Дніпра, принаймні, в найближчому майбутньому, – на островах і косах із внутрішніми мілководними протоками та озерами, в гирлах приток та великих балок, тощо. Найближчими з них у бік Каховського водосховища є південна частина о. Хортиця, Біленько-Розумовські плавні (смуга піщано-мулистих островів південніше Запоріжжя від с. Розумівка до с. Біленьке), гирлова частина р. Конка, острови Великі та Малі Кучугури тощо, а на Запорізькому водосховищі – гирлові ділянки річок і балок, що до нього впадають, та острови, зокрема, о. Сагайдачного.

Зустрічі мандаринок в урочищі Вирва в м. Запоріжжя у травні – жовтні 2022 р.
Records of Mandarin Ducks in the Vyrva tract in Zaporizhzhia during May – October 2022

Дата / Date	Кількість / Number				Місце перебування / Place of stay	Примітки / Notes
	ос./ ind.	♂	♀	juv, sad		
16.05	3	1	2		в урочищі на воді та на березі під деревами	перемішувалися разом
18.05	8	6	2		в затоці на болотистому плесі	3 ♂♂ і 1 ♀ + 2 ♂♂ + 1 ♂ і 1 ♀ полетіли до о. Байда
22.05	4	?	?		над Дніпром	пролетіли вздовж о. Байда
6.06	2	1	1		над Дніпром	пролетіли вздовж о. Байда з боку о. Хортиця
8.06	1		1		в затоці на воді	перелетіла з води на вербу на о. Байда
30.06	3		1	2	біля о. Байда на воді	sad, імовірно вже льотні
16.07	9		1	8	в затоці на воді	прилетіли на воду з боку верхів'я затоки
20.07	6		1	5	на воді у східній частині затоки	вік пташенят ~ 8–10 днів
27.07	5		1	4	на воді у східній частині затоки	вік пташенят ~ 15 днів
17.10	6	1	?	?	над Дніпром	пролетіли північніше о. Байда

Очевидно, найближчим часом можна очікувати розширення гніздового ареалу мандаринки в Україні. Принаймні, на користь цього свідчить гніздування її в Івано-Франківську.

ЛІТЕРАТУРА

Davies A.K. (1988): The distribution and status of the Mandarin Duck *Aix galericulata* in Britain. - Bird Study. 35 (3): 203-207.

Cierplikowski D., Cierplikowska K., Stankowski A. (2013): Mandarynka *Aix galericulata* nowym gatunkiem lęgowym w Wielkopolsce. - Ptaki Wielkopolski. 2: 113-115.
Johnsgard P.A. (2010): Ducks, geese and swans of the world: revised edition. Lincoln: University of Nebraska – Lincoln Libraries. 1-404.
Madge S., Burn H. (1987): Wildfowl. An identification guide to the ducks, geese and swans of the world. London: Christopher Helm. 1-298.
Woodward I.D. (2020): Mandarin Duck. - European breeding bird atlas 2: distribution, abundance and change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions. 143.